

VI. KRIMINOLOGIJA

SMURTINIAI NUSIKALTIMAI LIETUVOJE

Doc. dr. Genovaitė Babachinaitė

Kriminologijos katedra, Lietuvos teisės akademija, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 18

Spaudai pateikta 1999 m. kovo 16 d.

S a n t r a u k a

Smurtiniai nusikaltimai – tai nusikaltimai fiziniam asmeniui panaudojant įvairų smurtą: nužudymai, sunkūs kūno sužalojimai ir išžaginimai.

Straipsnyje išsamiai aptariama smurtinių nusikaltimų raida Lietuvoje pokario metais ir ypač per pastaruosius ketverius (1995-1998) metus. Per šiuos metus pastebimas užregistruotų smurtinių nusikaltimų mažėjimas, taip pat ir smurtinių nusikaltimų, kaip visų užregistruotų nusikaltimų dalies, mažėjimas nuo 1,6 proc. 1995 m. iki 1,1 proc. 1998 m.

Remiantis smurtinio nusikalstamumo tendencijų ir jų socialinės situacijos ekspertinio vertinimo rezultatais, prognozuojama smurtinių nusikaltimų raida 1999-2000 m., jų socialinės charakteristikos, teikiami siūlymai, kaip Lietuvoje tobulinti smurtinio nusikalstamumo prevencijos strategiją ir taktiką.

Straipsnio autorė teigia, kad išliks tyčinių nužudymų (ir pasikėsinimų) mažėjimo tendencija, išžagininimų (ir pasikėsinimų) statistinė padėtis bus stabili, o užregistruotų tyčinių sunkių kūno sužalojimų gali padaugėti (maždaug 6 proc.).

Straipsnio tikslas – kriminologinis smurtinių nusikaltimų Lietuvoje vertinimas ir smurtinių nusikaltimų raidos 1999-2000 m. prognozė. Straipsnio tikslas kartu rodo ir tyrimo objektą – nusikalstamumą. Tačiau nusikalstamumo yra daug rūšių ir formų, jo raida Lietuvoje apima laikotarpį nuo 1918 m., be to, reikia atsižvelgti į nusikalstamumo raidos kriminologinę periodizaciją [3, 45-53]. Todėl šiame straipsnyje aptariami pokario ir pastarųjų metų (1995-1998 m.) užregistruotų smurtinių nusikaltimų raidos rezultatai [1; 2], atliekamas jos tendencijų ekspertinis vertinimas ir, remiantis šiais rezultatais, prognozuojama smurtinių nusikaltimų raida per artimiausius kelerius metus, t.y. pateikiama trumpalaikė prognozė. Remiantis ekspertinio smurtinių nusikaltimų socialinės situacijos vertinimo išvadomis, teikiami siūlymai, kaip gerinti smurtinio nusikalstamumo prevenciją ir tobulinti jos taktiką.

Prognozuojant smurtinius nusikaltimus, labai svarbu įvertinti latentinių ir užregistruotų smurtinių nusikaltimų santykį, nes šio darbo prognozės bus pagrįstos užregistruotų smurtinių nusikaltimų kiekybinių ir kokybinių rodiklių analize, jų tendencijų ekspertiniu vertinimu ir ypač socialinės padėties, kurioje atsiduria asmenybė rinkos ekonomikos ir laisvėjančios visuomenės sąlygomis, raidos ekspertiniu vertinimu.

Smurtiniai nusikaltimai – tai nusikaltimai fiziniam asmeniui panaudojant įvairų smurtą: nužudymai, sunkūs kūno sužalojimai ir išžaginimai. Kriminologijos literatūroje prie smurtinių nusikaltimų santykinai priskiriamas ir chuliganizmas, nes jis dažnai padaromas taip pat panaudojant smurtą. Tačiau nusikalstamo pasikėsinimo objektas šiuo atveju yra visuomenės

saugumas ir viešoji tvarka. Todėl prie smurtinių nusikaltimų čia priskirsime aukščiau minėtus sunkiausius tyčinius nusikaltimus, kai atimama asmens sveikata, laisvė ir pažeminamas orumas: tyčinius nužudymus, tyčinius sunkius kūno sužalojimus ir išžaginimus. Juos visus vienija bendras pasikėsinimo objektas, patys sunkiausi padariniai, nes prarandama asmens gyvybė, sveikata, lytinė laisvė, taip pat ir nusikaltimo padarymo būdas kaip priemonė pasiekti nusikalstamą tikslą. Taigi visi šie nusikaltimai yra sunkūs nusikaltimai.

Prognozuojant nusikalstamumą, smurtinių nusikaltimų raidos prognozės ypač svarbios. Apskritai smurtiniai nusikaltimai sudaro tik nedidelę bendro nusikalstamumo dalį (1,5-2 proc.), tačiau jų svarbą prognozuojant nusikalstamumo tendencijas lemia visų pirma tai, kad šių nusikaltimų latentiskumas yra gerokai mažesnis negu kitų, ypač turtinių, nusikaltimų. Šių trijų nusikaltimų latentiskumas labai skirtingas. Mažiausias latentiskumas, o kartu ir pats didžiausias atskleidimo lygis būdingas tyčiniams nužudymams. Tyčiniams sunkiems kūno sužalojimams būdingas jau didesnis latentiskumas negu tyčiniams nužudymams. Kriminologijos literatūroje išžaginimai anksčiau, prieš kelias dešimtis metų, būdavo priskiriami mažo latentiskumo nusikaltimų kategorijai. Tačiau pastarųjų metų moksliniai latentinių nusikaltimų socialinių procesų tyrimai parodė, kad tai gerokai didesnio latentiskumo nusikaltimai, negu buvo manyta. Todėl iš esmės tyčinių nužudymų raida ir jų ateities tendencijų prognozės yra ypač svarbios vertinant nusikalstamumą apskritai bei jo prognozavimo tendencijas.

Aktualu trumpai aptarti ankstesnes smurtinio nusikalstamumo tendencijas. Iki atgimimo Lietuvoje (1988 m.) per pokario laikotarpį smurtinių nusikaltimų daugėjo, tačiau jų daugėjimo tempai buvo šiek tiek mažesni negu nusikalstamumo Lietuvoje apskritai. Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų per tą laiką padaugėjo dvigubai, tačiau smurtinių nusikaltimų daugėjimo tempai buvo mažesni. Nagrinėjamų smurtinių nusikaltimų (tyčinių nužudymų, tyčinių sunkių kūno sužalojimų ir išžaginimų) kitimo tendencijos skirtingos. Užregistruotų tyčinių nužudymų padaugėjo maždaug pusantro karto; tyčinių sunkių kūno sužalojimų skaičius dėl nusikaltimų registracijos pokyčių kito labai netolygiai, tačiau bendra didėjimo tendencija atitiko bendrą nusikalstamumo raidą, t.y. padidėjo maždaug du kartus. Tuo tarpu užregistruotų išžaginimų skaičius, kaip būdinga šiems nusikaltimams, "bangavo". Apskritai jis gali būti vertintinas kaip turintis tendenciją didėti, tačiau maždaug tik vienu dešimtadaliu, todėl bendras užregistruotų smurtinių nusikaltimų skaičius padidėjo maždaug pusantro karto.

Nuo 1989 m. Lietuvoje pradėjo sparčiai daugėti užregistruotų nusikaltimų. Iki 1994 m. (imtina) nusikalstamumas išaugo maždaug tris kartus. Be abejo, latentinių nusikaltimų Lietuvoje taip pat padaugėjo, galbūt netgi gerokai daugiau negu užregistruotų, nes užregistruoti smurtiniai nusikaltimai Lietuvoje per šį laikotarpį išaugo daugiau negu nusikalstamumas apskritai, tačiau atskiros šių nusikaltimų rūšys skirtingai. Užregistruotų tyčinių nužudymų įskaitant pasikėsinimus per minėtą laikotarpį padaugėjo maždaug 3-3,5 karto. Užregistruotų tyčinių sunkių kūno sužalojimų taip pat padaugėjo, tačiau ne tiek daug; be to, pasikeitus apskaitos tvarkai, dalis jų užregistruoti kaip chuliganizmo atvejai, todėl bendrą jų tendenciją sunku tiksliai įvardyti, tačiau jų padaugėjo dvigubai. Tuo tarpu užregistruotų išžaginimų skaičius per tą laiką taip pat buvo "banguojantis", o bendrą jų tendenciją galima įvardyti kaip nekintančią, t.y. jų rodikliai beveik nesikeitė arba labai neryškiai didėjo.

Pastarųjų metų (1995-1998 m.) užregistruotų smurtinių nusikaltimų tendencijas rodo šie duomenys:

Metai	Tyčiniai nužudymai			Tyčiniai sunkūs kūno sužalojimai			Išžaginimai		
	iš viso	nuo bendro skaičiaus proc.	nuo smurtinių nusikaltimų proc.	iš viso	nuo bendro skaičiaus proc.	nuo smurtinių nusikaltimų proc.	iš viso	nuo bendro skaičiaus proc.	nuo smurtinių nusikaltimų proc.
1995	502	0,8	50,2	299	0,5	29,8	200	0,3	20
1996	405	0,6	43,8	351	0,5	38,0	168	0,2	18,2
1997	391	0,5	42,1	371	0,5	40,0	166	0,2	17,9
1998	356	0,4	39,4	381	0,5	42,2	166	0,2	18,4

Per pastaruosius ketverius (1995-1998) metus pastebimas užregistruotų smurtinių nusikaltimų mažėjimas, taip pat smurtinių nusikaltimų, kaip užregistruotų nusikaltimų apskritai, dalies mažėjimas nuo 1,6 proc. 1995 m. iki 1,1 proc. 1998 m. Tačiau minėtų atskirų smurtinių nusikaltimų tendencijos išliko skirtingos kaip ir anksčiau.

Visų pirma smarkiai mažėja užregistruotų tyčinių nužudymų, nors bendras užregistruotų nusikaltimų skaičius Lietuvoje per šį laikotarpį padidėjo daugiau kaip 20 proc.; todėl ir užregistruotų tyčinių nužudymų lyginamoji dalis sumažėjo nuo 0,8 proc. iki 0,4 proc. 1998 m.

Tyčinių sunkių kūno sužalojimų per šį laikotarpį užregistruota kasmet vis daugiau, tačiau bendro nusikalstamumo tyčinių sunkių kūno sužalojimų dalis išliko nepakitusi (0,5 proc.). Tai reiškia, kad jų daugėjimo tendencija buvo tolygi bendro nusikalstamumo didėjimo tendencijai, t.y. daugiau kaip 20 proc.

Užregistruotų išžaginių taip pat aiškiai mažėja, šiek tiek sumažėjo ir bendro nusikalstamumo išžaginių dalis – nuo 0,3 proc. iki 0,2 proc.

Be to, netolygios atskirų smurtinių nusikaltimų tendencijos pakeitė ir šių nusikaltimų struktūrą, t.y. jų kokybinį santykį: per ketverius metus tyčiniai nužudymai smurtinių nusikaltimų struktūroje sudaro apie 40 proc. (sumažėjo 10 proc.); išžaginių sumažėjo nuo 20 iki 18 proc., o tyčinių sunkių kūno sužalojimų, atvirkščiai, gerokai padaugėjo – nuo 29,8 iki 42 proc.

1998 m. užregistruotų nusikaltimų duomenys rodo tolesnį tyčinių nužudymų skaičiaus ir jų, kaip visų užregistruotų nusikaltimų dalies, mažėjimą; užregistruotų išžaginių absoliutus skaičius ir jų bendro nusikalstamumo dalis išliko nepakitusi; tyčinių sunkių kūno sužalojimų bendras užregistruotas skaičius šiek tiek padidėjo, tačiau, kadangi nusikalstamumas 1998 m. Lietuvoje išaugo, bendro nusikalstamumo tyčinių sunkių kūno sužalojimų dalis išliko nepakitusi.

Taigi užregistruotų smurtinių nusikaltimų kiekybinių ir kokybinių tendencijų analizė leidžia daryti palankią 1999-2000 m. bendrą smurtinių nusikaltimų raidos ekspertinę prognozę, nors ir skirtingą kiekvienai smurtinio nusikalstamumo rūšiai.

Tačiau ne mažiau svarbu yra įvertinti, panagrinti socialinę padėtį, kurioje šiuo metu yra žmogaus asmenybė, raidą ir pagrindines jos charakteristikas, aktualias tyrinėjant smurtinių nusikaltimų priežastis.

Tarp smurtinius nusikaltimus padariusių asmenų tebedaugėja nepilnamečių: 1997 m. nužudant ir pasikėsinant nužudyti dalyvavo 31 nepilnametis, t.y. trimis daugiau negu 1995 m., tačiau 1998 m. – vienu mažiau negu 1995 m.; padarant sunkius kūno sužalojimus dalyvavo 11 nepilnamečių, t.y. trimis daugiau negu 1995 m., tačiau 1998 m. jų skaičius labai sumažėjo – užregistruoti tik 3 nepilnamečiai. Tuo tarpu išžaginant ir pasikėsinant išžaginti 1997 m. dalyvavo 17 nepilnamečių, t.y. daugiau kaip du su puse karto mažiau negu 1995 m.; 1998 m. mažėjimo tendencija išliko, nes darant šiuos nusikaltimus dalyvavo tik 15 nepilnamečių.

Apskritai 1998 m. nepilnamečių, padariusių smurtinius nusikaltimus, rodiklius galime vertinti itin palankiai; nuo 1998 m. šio pobūdžio nepilnamečių nusikalstamumas stabilizavosi ir galbūt net pradėjo mažėti.

Darant sunkius smurtinius nusikaltimus (išskyrus išžaginius) vis didesnis dalyvaujančių nepilnamečių skaičius rodo, kad nepilnamečių socialinė padėtis vis dar labai sunki, reiškiasi jų nepriežiūra, jie palikti likimo (atsitiktinių situacijų) valiai. Tai rodo didėjantis jaunesnio amžiaus nepilnamečių, padariusių nusikaltimus bei pakartotinai nusikaltusių, skaičius.

Tačiau per pastaruosius trejus metus tarp padariusių nusikaltimus nepilnamečių mažėjo nedirbančių ir nesimokančių. Tai teikia vilčių, kad po kokių trejų metų nepilnamečių nusikalstamumas galbūt nedidės, o gal net ims mažėti.

Padariusių smurtinius nusikaltimus nustatytų ir užregistruotų asmenų 1998 m., palyginti su 1995 m., mažėjo, tačiau atskirų smurtinių nusikaltimų raidos tendencijos buvo skirtingos: mažėjo tyčinius nužudymus ir išžaginius padariusių nustatytų ir užregistruotų asmenų; nustatytų ir užregistruotų asmenų, padariusių tyčinius sunkių kūno sužalojimus, nuolat

daugėjo po kelis asmenis per metus. Taigi tokį neryškų šio skaičiaus didėjimą iš esmės galima vadinti stabiliu, o socialines aplinkybes, kuriomis vyksta šie nusikaltimai, stabiliomis.

Statistinių duomenų analizė, kaip jau aptarta, rodo, kad pati stabiliausia socialinė padėtis būdinga veiksniams, kurie turi įtakos padarant šiuos nusikaltimus. Šie nusikaltimai dažniausiai yra tarpasmeninio, dažnai ilgai besitęsiančio arba subjektyviai išgyvenamo platesnio socialinio konflikto padarinys. Kadangi nemaža dalis nukentėjusiųjų nusikalteliams buvo gerai pažįstami iš buitinės aplinkos žmonės ar net giminės, tai galima teigti, kad buitinis konfliktiškumas šeimoje ir artimiausioje jos aplinkoje nemažėja, o remiantis kitais (čia pateikiami savivaldybių policijos darbo duomenys) rodikliais, galima netgi teigti, kad jis didėja, tačiau lieka latentiškas, neužregistruotas. Manychiau, kad ir tyčinių sunkių kūno sužalojimų latentiškumas yra didesnis, negu buvo prieš dešimtį metų. Be to, asmeniui išsilaisvinant iš totalitarinės jo elgesio kontrolės ir kartu daugėjant visuomenėje asmenų, priklausančių įvairių rūšių marginalams (valkatų, sutenerių, prostitučių, erotomanų, narkomanų, alkoholikų, turinčių nusikalstamą patirtį asmenų), taip pat bedarbių ir susilpnėjusio fizinio ir socialinio atsparumo asmenų, didėja pačios visuomenės konfliktiškumas, pasireiškiantis ne tik per buitinius tarpasmeninius konfliktus, bet ir platesniu, viešesniu socialiniu mastu. Be to, kuriantis ir plėtojantis rinkos ekonomikai, atsiranda objektyviai būtini rinkos dalyvių kaip verslo partnerių (taip pat ir nusikalstamo verslo) ne tik ekonominiai ryšiai, bet ir jų pagrindu besiformuojantys kitokio socialinio bendravimo ryšiai. Be to, tarp Lietuvos verslo žmonių nusistovėjo šiam laikmečiui būdingos "paprotingės" teisės normos, kurios iš dalies atstoja trūkstamus įstatymus, t.y. valstybinio teisinio ekonominių santykių reguliavimo stoka. Tačiau pastaruoju metu valstybinis šios srities reguliavimas sustiprėjo ir nuolat tobulinamas, tad teisinio reguliavimo stoka laipsniškai nustos būti "paprotingės" teisės gyvavimo padarinys. Stipri šešėlinei ekonomikai priklausančių veiksnių įtaka (pvz., mokesčių nemokėjimas, pajamų ir pajamų savininkų latentiškumas ir pan.). Be abejo, dalis šios "paprotingės" teisės reguliuoja nusikalstamus ryšius valstybėje ir visuomenėje (tarp jų ir korupcinius, protekcionizmo). Todėl tam tikra dalis tyčinių sunkių kūno sužalojimų bus (ir dabar yra) padarytų dėl nusikalstamų grupuočių sąskaitų suvedinėjimo bei sprendžiant minėtus "paprotingės" teisės dalykus dažniausiai taip pat tarpininkaujant nusikalstamoms grupuotėms ar pavieniams nusikalteliams profesionalams. Tuo labiau, kad kai kurių sunkių tyčinių kūno sužalojimų atvejais galėjo būti siekiama sunaikinti, t.y. nužudyti asmenį (asmenis). Todėl aukščiau aptarti socialiniai-ekonominiai veiksniai yra ir tyčinių nužudymų priežastis, tik tyčinių nužudymų latentiškumas (nors per paskutinį dešimtmetį taip pat padidėjęs), kaip jau minėta, yra mažiausias (arba pats mažiausias). Jų latentiškumas yra mažesnis negu tyčinių sunkių kūno sužalojimų.

Per pastarąjį dešimtmetį keitėsi ir socialinių aplinkybių, kuriomis padaromi tyčiniai nužudymai, pagrindinės charakteristikos. Sovietiniais laikais daugiau kaip 80 proc. tyčinių nužudymų Lietuvoje buvo padaroma dėl šeimos santykių nedarnos, ilgamečių konfliktinių santykių šeimoje ar artimiausioje buitinėje aplinkoje. Dažnai tai būdavo akivaizdūs nusikaltimai, todėl buvo lengvai išaiškinami ir ištiriami. Dabartiniu metu šie tyčiniai nužudymai sudaro tik šiek tiek daugiau nei vieną trečdalį užregistruotų tyčinių nužudymų. Didžiąją dalį likusiųjų galima laikyti susijusiais su organizuoto nusikalstamumo paplitimu ir stiprėjimu Lietuvoje, šio nusikalstamumo pradine konsolidacija šalies viduje bei tarptautinių nusikalstamų grupuočių veikla mūsų šalyje. Be to, turi įtakos jau minėtos "paprotingės" teisės tarp verslininkų paplitimas, kitokios šešėlinės ekonomikos apraiškos. Neatmestina tikimybė, kad tam tikrą dalį tyčinių nužudymų galėjo padaryti pavieniai asmenys, nebūtinai susiję su minėtomis žmonių kategorijomis: tai galėjo būti nusikalstama kitų pavienių asmenų, nesusijusių giminytės ar buitinių santykių ryšiais su šiais žmonėmis, iniciatyva, kilusi dėl savanaudiškų ar kitokių paskatų.

Pastaraisiais metais išryškėjo nusikalstamų gaujų, besispecializuojančių žudyti, t.y. šios srities profesionalų platus masto veikla. Anksčiau samdyti žudikai būdavo gretimų šalių piliečiai. Jie atvykdavo nužudyti ir grįždavo į savo gyvenamąją šalį. Dabar ir Lietuvoje jau susiformavo šios rūšies nusikaltimų darymo profesionalų sluoksnis. Galima padaryti išvadą, kad samdomų žudikų paklausa Lietuvoje didėja, todėl ir formuojasi vietiniai "profesionalai", aptarnaujantys tiek kitas nusikalstamas grupuotes, tiek verslo pasaulio žmones, tiek ir pa-

vienius "interesantus". Profesionalių žudikų padarytus nusikaltimus yra daug sunkiau atskleisti, todėl ir tyčiniai nužudymai šiuo metu yra labiau latentiškesni negu prieš dešimt metų, gerokai daugiau laiko ir lėšų sunaudojama jiems atskleisti, o teisėsaugos institucijų darbuotojai privalo patys būti vis profesionaliesni ir geriau techniškai aprūpinti.

Išžaginių socialinės charakteristikos esminis bruožas yra tas, kad šiuos nusikaltimus tradiciškai daro dažniausiai jauno amžiaus žmonės, t.y. nepilnamečiai sudaro apie 20 proc. (1/5) visų išaiškintų ir užregistruotų nusikaltimus padariusių asmenų; 18-24 metų – daugiau kaip 50 proc. (1/2); 25-29 metų – nuo 12 iki 15 proc. (1/6). Asmenys, vyresni nei 30 metų, išžaginių padaro tik apie 15 proc. (1/7). Šiems nusikaltimams taip pat būdinga tai, kad jie dažniausiai yra laisvalaikio nusikaltimai; jie labiau susiję ir su metų laikais. Pastaraisiais metais – tai vien tik vyrų (vaikinių) daromas nusikaltimas, o prieš trejus metus kasmet po keletą moterų (merginų) būdavo šio nusikaltimo bendrininkės.

Tyrimų duomenys rodo, kad daugelio vyrų (vaikinių) elgesiui išžaginių darymo metu buvo būdingas didelis cinizmas; nusikalstamo elgesio pagrindinis motyvas yra ne seksualinio poreikio tenkinimas, o savotiškas seksualinis chuliganizmas, demonstruojamas nusikaltimo bendrininkų vienu kitiems, nes šie nusikaltimai, ypač nepilnamečių, dažnai daromi grupėmis. Be to, pastarųjų metų tyrimai parodė, kad gana daug šių nusikaltimų aukų apskritai nesikreipia į teisėsaugos institucijas, todėl išžaginių latentškumas, ypač pastaruosiu metu, yra gana didelis, taigi jo jau negalime vadinti mažo latentškumo nusikaltimu. Mano nuomone, šių nusikaltimų latentškumo lygis niekad nebuvo mažas, nors oficialioje kriminologijoje jie ir buvo laikomi latentškais. Visa tai turint galvoje, galima daryti išvadą, kad išžaginių socialinės aplinkybės, jų socialinė situacija mažai keitėsi pereinant į rinkos ekonomiką ir laisvėjant asmenybei, daug mažiau negu tyčinių nužudymų ar tyčinių sunkių kūno sužalojimų socialinės aplinkybės. Todėl ir jų registruoti rodikliai iš esmės yra pastovūs, svyruojantys tam tikra pastovia amplitude dėl nemažo jų latentškumo. Šiuolaikinėms socialinėms aplinkybėms būdinga tai, kad seksualinį gyvenimą pradeda vis jaunesnio amžiaus asmenys, įgyja seksualinių žinių ir patirties, o priverstinė seksualinė patirtis (išžaginimas) dažnai nebūna pirmoji gyvenime seksualinė praktika (tiek nusikaltėliui, tiek nukentėjusiajai), kaip būdavo anksčiau. Be to, atsirado gerokai daugiau galimybių gauti daugiau seksualinių žinių ir informacijos. Ši informacija dažnai gaunama iš visuomenėje smerktinų šaltinių (pornoinformacija). Viešoji nuomonė pernelyg sureikšmina šios informacijos įtaką nusikalstamumui. Šiuolaikinei socialinei padėčiai seksualinio elgesio srityje būdinga taip pat ir tai, kad paplito prostitucija, plinta venerinės ligos ir AIDS, o seksualinio švietimo nepakanka. Be to, ir seksualinis švietimas atsilieka nuo gyvenimo ir šiuolaikinių poreikių, stokoja kryptingumo, t.y. jo turinys ir forma pasenusi. Todėl ir gaji pornografija, todėl ja ir domimasi, nes ji užpildo tam tikrą žinių spragą, suteikdama, deja, smarkiai suvulgarintą informaciją, prisidedančią prie klaidingo besiformuojančio jaunimo ir net vyresnių žmonių seksualinių dalykų suvokimo.

Tokie bendri pagrindiniai smurtinių nusikaltimų socialinės charakteristikos bruožai.

Taigi atlikta registruotų smurtinių nusikaltimų ir kitos socialinės statistikos rodiklių analizė bei šių nusikaltimų analizės ekspertinis vertinimas bei jų socialinės situacijos ekspertinis vertinimas leidžia padaryti tokias prognostines **išvadas**:

1. Per pastaruosius ketverius metus gerokai sumažėjo užregistruotų tyčinių nužudymų (įskaitant pasikėsinimus). Ši tendencija išliks ir 1999-2000 metais. 1999 m. smurtinių nusikaltimų gali būti šiek tiek mažiau negu 1998 m. arba blogiausiu atveju smurtinių nusikaltimų nebus užregistruota daugiau kaip 400.
2. Tyčinių sunkių kūno sužalojimų per pastaruosius ketverius metus kasmet užregistruojama vis daugiau, tačiau bendro nusikalstamumo smurtinių nusikaltimų dalis išliko nepakitusi (0,5 proc. arba nesiekia net 0,5 proc.). Per 1995-1998 m. užregistruotų tyčinių sunkių kūno sužalojimų absoliutus skaičius padidėjo vienu ketvirtadaliu, t.y. vidutiniškai 6 proc. per metus, tačiau per paskutinius (1998) metus padidėjo tik 2,6 proc. Galima prognozuoti, kad 1999-2000 m. užregistruotų tyčinių sunkių kūno sužalojimų padaugės maždaug 6 proc., blogiausiu atveju 1999 m. nebus užregistruota daugiau kaip 450 nusikaltimų.
3. Bendrą užregistruotų išžaginių tendenciją per 1995-1998 m. galima įvardyti kaip nekintančią, t.y. rodikliai iš esmės nesikeitė, tačiau tam tikra "bangavimo" tendencija

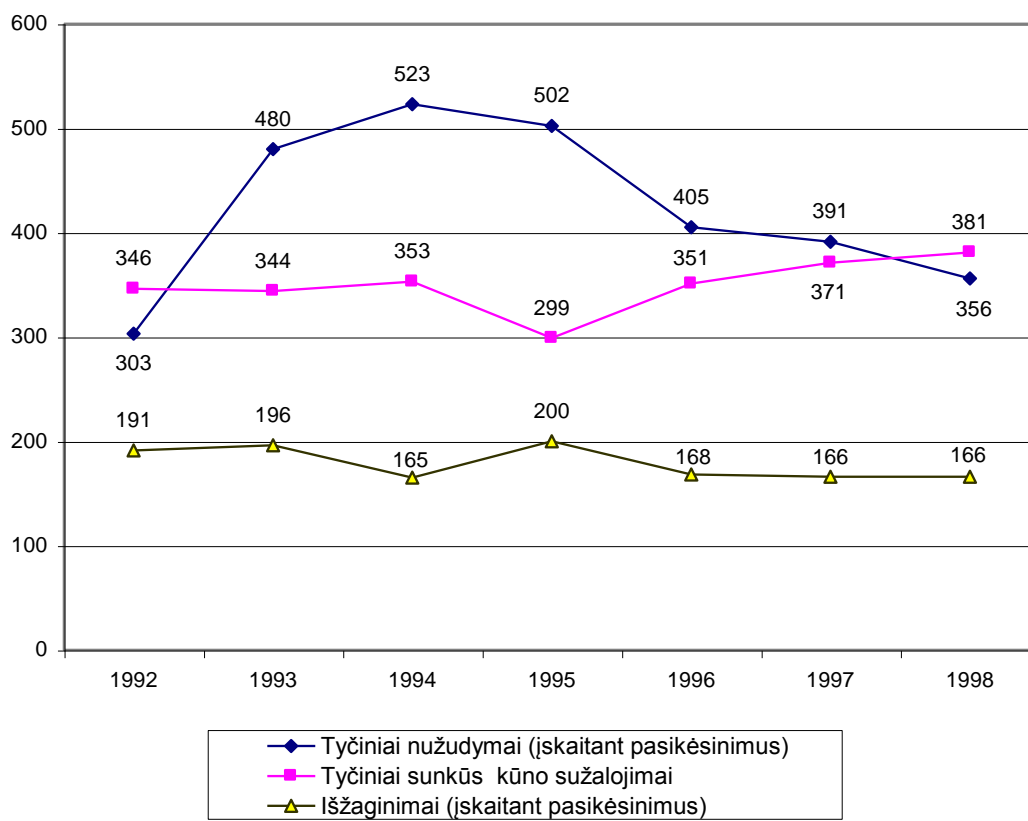
rodo šių nusikaltimų nemažą latentškumą. Todėl ir jų užregistruoti rodikliai, svyruojantys tam tikra pastovia amplitude dėl minėto nemažo latentškumo, iš esmės rodo jų stabilumą. Pagrindinis veiksnys, turintis įtakos užregistruotų išžaginių rodiklių kaitai – šių nusikaltimų aukų elgesio tendencijos, t.y. kiek jų kreipsis į teisėsaugos institucijas. Kita vertus, nuo to priklausys, kokia šių nusikaltimų dalis išliks latentška. Latentiškumo pokyčius prognozuoti sunku – tam būtina atlikti ilgalaikius ir brangius tyrimus. Visa tai turint galvoje, galima prognozuoti, kad 1999-2000 m. išžaginių statistinė ir platesnė socialinė situacija nesikeis, o absoliutūs registruoti skaičiai priklausys nuo šio reiškinio latentškumo tendencijų. Vertinant bendrai galima prognozuoti, kad išžaginių bus užregistruota nuo 160 iki 200, o tai ir reikštų jų stabilumą.

Norint 1999-2000 m. tobulinti smurtinio nusikalstamumo prevencijos strategiją ir taktiką atsižvelgiant į ekspertinį šių nusikaltimų vertinimą, yra aktualūs šie dalykai:

1. Kryptingai atlikti buitinio konfliktškumo šeimoje ir artimiausioje buitinėje aplinkoje prevenciją. Savivaldybių policijos darbuotojai, iškviešti dėl teisę pažeidžiančio elgesio fakto buityje, atsižvelgdami į esamą situaciją, turėtų numatyti šios konkrečios situacijos raidą artimiausioje ateityje ir imtis atitinkamų prevencijos priemonių nepageidautiniams įvykiams išvengti. Jie taip pat turėtų informuoti apie asmenims socialinę bei psichologinę pagalbą teikiančias valstybines ir visuomenines institucijas, į kurias būtų galima kreiptis. Vaikų teisių apsaugos tarnybos turėtų rūpintis nepilnamečių gyvenimo ir buities sąlygomis, prireikus perkelti juos į palankią socialinę aplinką, t.y. sąlygas, tinkamas dvasiniam nepilnamečio formavimuisi.
2. Tobulinti rinkos ekonomikos socialinių ryšių valstybinį reguliavimą, t.y. mažinti galimybę rasti pajamų ir pajamų savininkų latentškumui ir kartu rinkti ir analizuoti duomenis apie nusikalstamus ryšius stambiojo kapitalo, prekybos ir finansų sferose bei užkirsti kelią organizuoto nusikalstamumo ryšiams ir korupcijai (bei lobizmo apraiškoms) plisti.
3. Nustatyti esamas (kas dabar jau ir daroma) ir besikuriančias nusikalstamas profesionalias grupuotes, kurios specializuojasi daryti smurtinius nusikaltimus fiziniam (ir juridiniam) asmeniui, jas išskaidyti ir atitinkamai nubausti jose dalyvaujančius asmenis.
4. Kryptingai ir profesionaliai šviesti jaunimą seksualiniais klausimais – tai turėtų būti atsvara visuomenėje plintančiai smerktinai suvulgarintai seksualinio pobūdžio informacijai. Seksualinis švietimas neturėtų atsilikti nuo socialinio gyvenimo raidos ir šiuolaikinių jaunimo poreikių, jį reiktų pradėti dar pradinėse klasėse (turima galvoje valstybinę švietimo sistemą). Jis turėtų sudaryti prielaidas nepilnamečių ir jaunimo tapačiam seksualinės sferos suvokimo formavimuisi.
5. Teisinėmis ir ypač plataus masto socialinėmis priemonėmis diegti lyčių lygybės ir lygių galimybių principą visose socialinio gyvenimo sferose, kad seksualinio chuliganizmo apraiškos kaip svarbiausia išžaginių priežastis netektų savo "ideologinio" pagrindo visuomenėje ir nunyktų (o kartu tai prisidėtų prie išžaginių skaičiaus mažėjimo).
6. Atlikti visokeriopą vaikų teisių pažeidimų, taip pat ir įvairaus seksualinio išnaudojimo (tvirkinimo) prevenciją visuomenėje ir individualiame prevenciniame darbe.

Priedas.

1992-1998 m. užregistruotų tyčinių nužudymų (įskaitant pasikėsinimus), išžaginių (įskaitant pasikėsinimus) bei sunkių kūno sužalojimų grafikas

CITUOJAMI ŠALTINIAI

1. **Nusikalstamumas** ir teisėsaugos institucijų veikla. Statistikos departamentas, LR VRM. – V., 1998.
2. **Valstybinės** nusikalstamumo statistikos duomenys už 1998 m. (statistinės atskaitomybės formos: F-2, F-1Ž).
3. **Babachinaitė G.** Kriminologiniai nusikalstamumo raidos Lietuvoje periodizacijos aspektai. Lietuvos teisės tradicijos // Justitia. – V., 1997.

Violent Crimes in Lithuania

G. Babachinaitė, Dr., Assoc. Prof.

Department of Criminology, Law Academy of Lithuania

SUMMARY

Violent crimes are crimes against a natural person by using various kinds of violence: murders, grievous bodily harms and rapes.

The article exhaustively analysis the development of violent crimes in post-war Lithuania, and, especially, during the last four years (1995-1998). In the run of these years, we observe general decrease in the rate of registered violent crimes and in the general rate of criminality from 1.6 per cent in 1995 to 1.1 per cent in 1998.

On the base of expert evaluation of violent criminality tendencies and their social situation, the violent crimes development indices for the nearest several years (1999-2000) are foreseen, their social situation characteristics are pointed out, the proposals are made concerning the development of strategy and tactics for the prevention of violent criminality in Lithuania.

The tendency of decrease in the rate of premeditated murders (with attempts to murder), the situation with rapes (with attempts to rape) will be stable, and the registered number of deliberate grievous bodily harms may rise (approximately by 6 per cent).

